

Т. П. Шаласва, асист. кафедри регіональної економіки,
А. М. Зінченко, студентка,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ РЕГІОНУ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

АНОТАЦІЯ. У статті визначено та проаналізовано основні тенденції формування стратегій підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіонів у країнах-членах ЄС та Україні. Визначено переваги, які надає кластерна модель для розвитку економіки та підвищення інвестиційної привабливості на регіональному рівні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: конкурентоспроможність, стратегія конкурентоспроможності, кластери, інноваційні стратегії, інвестиційна привабливість, регіони.

АННОТАЦИЯ. В статье определены и проанализированы основные тенденции формирования стратегий повышения международной конкурентоспособности регионов в странах-членах ЕС и Украине. Определены преимущества, которые предоставляет кластерная модель для развития экономики и повышения инвестиционной привлекательности на региональном уровне.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: конкурентоспособность, стратегия конкурентоспособности, кластеры, инновационные стратегии, инвестиционная привлекательность, регионы.

ANNOTATION: In the article the authors identified and analyzed key trends of shaping strategies to improve the international competitiveness of the regions in the EU member states and Ukraine. Benefits that the cluster model provides for economic development and raising the investment attractiveness on the regional level are defined.

KEY WORDS: competitiveness, strategy of competitiveness, clusters, innovation strategies, investment attractiveness, regions.

Інвестиційна діяльність — визначальний фактор економічного росту будь-якої країни. Тому питання її активізації є особливо актуальним. Світова історія доводить, що залучення ресурсів у формі інвестицій є дієвим засобом піднесення національної економіки. Від створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні залежить подальший її соціально-економічний розвиток.

Надходження капіталу до того чи іншого регіону визначається його конкурентними можливостями і перспективами їх нарощування. Підприємницький капітал спрямовується в ті регіони і

сфери діяльності, де можна розмістити конкурентоспроможні виробництва та організувати прибутковий бізнес.

Під конкурентоспроможністю регіонів ми розуміємо потенційні можливості вести конкуренцію, а конкурентну перевагу розглядаємо як наявність певних вищих характеристик регіону в порівнянні з іншими. Конкурентоспроможність регіонів характеризується міжрегіональними відмінностями за рівнем інноваційного розвитку, надходженнями прямих іноземних інвестицій, розвитком малого та середнього підприємництва, розвитком інфраструктури, наявністю кваліфікованих кадрів, рівнем продуктивності праці та зайнятості.

Ключовою проблемою регіонального розвитку є значні диспропорції соціально-економічного стану регіонів, низька конкурентоспроможність та інвестиційно-інноваційна діяльність. Господарство деяких регіонів сьогодні базується на одній — двох галузях, підприємства яких є сировинними або виробляють проміжну та низькотехнологічну продукцію. Знижується конкурентоспроможність окремих регіонів на зовнішньому ринку: питома вага майже половини областей в загальноукраїнському експорті не перевищує одного відсотка.

Досвід розвитку провідних країн світу засвідчує, що підвищення конкурентоспроможності економіки можливо досягти лише шляхом переходу на інноваційну модель розвитку, кінцева мета впровадження якої полягає в підвищенні добробуту громадян за рахунок прискорення економічного росту.

Інвестиції в даний момент обмежені не тільки з боку пропозиції, але і з боку попиту. Тобто, причина недостатності інвестицій, необхідних для реструктуризації економіки країни, полягає не тільки в дефіциті ресурсів, відсутності інститутів інвестування або низькому ступені розвитку знань у цій області. Розвиток інвестицій стримується слабким попитом з боку підприємців — їх прямих споживачів в реальному секторі економіки. Попит на інвестиції, в свою чергу, досить низький тому, що підприємці вважають, що прибутковість нових видів діяльності не окупить відповідних капітальних вкладень.

Саме з урахуванням цих обмежень доцільно звернутися до можливості формування регіональних кластерів.

Кластер — це територіально-галузеве добровільне об'єднання підприємств, які тісно співпрацюють з науковими установами та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції та економічного зростання регіону.

Кластерний підхід є основою для створення нових форм об'єднання знань, стимулюючи виникнення нових науково-технічних напрямків і їхніх комерційних додатків, а також непрямим чином підтримуючи сферу освіти, університетську науку та венчурний бізнес.

Переваги для бізнесу: поліпшується кадрова інфраструктура; з'являється інфраструктура, умови для досліджень і розробок; знижуються витрати; з'являються можливості для більш успішного виходу на міжнародні ринки, формується основа, базис для одержання додаткових конкурентних переваг, обумовлених не властивостями товару, послуг, а наявністю розвинених систем просування товару; управлінських рішень на основі вивчення змін зовнішнього середовища. Для малих і середніх підприємств кластер може істотно знижувати бар'єр виходу на ринки збуту продукції та поставок робочої сили, сировини та матеріалів. Використовуючи репутацію кластера, підприємства одержують нові можливості доступу до фінансових ресурсів.

Кластер повинен мати такі ознаки:

- 1) наявність підприємства-лідера, що визначає довгострокову спільну стратегію регіональної економічної системи;
- 2) територіальна локалізація основної маси господарюючих суб'єктів-учасників кластерної системи;
- 3) стійкість стратегічних міжнародних господарських зв'язків у рамках кластерної системи, включаючи її міжрегіональні та міжнародні зв'язки;
- 5) наявність спільних корпоративних систем управління, бізнес-процесів, централізованого контролю та аналізу.

При цьому діяльність кластера націлена, насамперед, на генерацію нових інвестицій, тобто створення «додаткових інвестицій», що є основною стратегією розвитку кластеру.

Майкл Портер в роботі «Конкурентна перевага націй» приходить до наступного висновку: «...при розробці інвестиційної політики перехідні економіки мають прагнути розвивати взаємозалежні промислові кластери на основі базових і допоміжних галузей».

В світовій практиці кластерна модель виробництва стала сьогодні дуже популярною. Останні 20 років ознаменувались постійно зростаючою боротьбою держав за підвищення своєї конкурентоспроможності. Фактично, головним завданням кожної держави в ринковій економіці в сучасних умовах стала мобілізація зусиль на збільшення своїх конкурентних переваг. Щоб цього досягти, більшість країн світу використовує кластерну модель виробництва.

В ЄС сьогодні зафіксовано більше 2000 регіональних кластерів. На основі аналізу діяльності кластеризованих фірм можна зробити кілька узагальнень:

- кластеризовані фірми є більш інноваційно-спрямованими, ніж некластеризовані;

- інноваційні кластеризовані компанії більш ніж вдвічі охочіше замовляють дослідження в інших фірм, університетів та дослідницьких центрів, ніж у середньому у Європі;

- кластеризовані фірми набагато частіше патентують інноваційні продукти та торгові марки ніж інші інноваційні компанії;

- більше половини кластеризованих компаній згодні з тим, що належність до кластера стимулює розширення меж їх активності;

- зв'язки між кластерами та інноваціями на регіональному рівні є менш складними для реалізації.

Регіональний рівень кластеризації промисловості є найбільш важливим і реальним до реалізації вже сьогодні, він не потребує бюджетного фінансування та виступає консолідуючим чинником для регіональних еліт. Учасниками регіонального кластера стають, з одного боку, профільні комісії обласних рад народних депутатів та профільні управління обласних державних адміністрацій, з іншого — обласні об'єднання роботодавців та профспілок, регіональні наукові центри НАНУ, обласна асоціація банків, регіональні відділення торгово-промислових палат, конфедерацій ділових кіл, галузевих асоціацій, спілок, об'єднань, провідні підприємства, ВУЗи та НДІ.

Стримуючими факторами для формування та розвитку кластерів в Україні на даний час є: низька якість управління бізнесом, відсутність орієнтації багатьох підприємств на міжнародний ринок; слабкий рівень розвитку територіальних коопераційних структур, які, як правило, самостійно не справляються із завданням розробки та реалізації пріоритетів для просування інтересів регіонального бізнесу; недостатній рівень планових рішень по територіальному господарському розвитку; великі горизонти досягнення очікуваних результатів, тому що реальні вигоди від створення кластерів виявляються лише через 5—10 років.

Все вище зазначене потребує посилення уваги уряду, оскільки успішна реалізація програм щодо формування та спеціального стимулювання кластерних структур можлива лише за наявності загально-регіональної стратегії розвитку. Як показує світовий досвід, формувати міжнародний кластер у відриві від загально-регіонального розвитку в цілому малоефективно, а часто і неможливо. Тому в су-

часних умовах розвитку міжрегіональної економіки на базі кластерів має досягатися оптимальна рівновага між національним і зарубіжним бізнесом, а також регіональним стимулюванням кластерів.

В Україні вже сформувалися цілком логічні умови й передумови.

В рамках жорсткої міжнародної конкуренції лідерство може бути досягнуто лише за допомогою концентрації зусиль і механізмів підвищення стратегічної ефективності розвитку територій. Кластери і є комплексною формою консолідації зусиль зацікавлених сторін, спрямованих на досягнення конкурентних переваг. І тільки це дозволить відігравати важливу роль у глобальних економічних процесах;

Органи влади та підприємницькі структури сьогодні зацікавлені в активному впровадженні світових ініціатив зі створення кластерів, оскільки стратегія розвитку українських регіонів може бути реалізована тільки при компромісі інтересів і дій влади та бізнесу, можливою формою якого є кластери на базі великих (у тому числі державних) корпорацій.

В даний час великі міжнародні компанії, як правило, воліють інвестувати в ті регіони та країни, де вже є сформовані кластери в необхідних галузях, або хоча б є передумови для їх формування. Це означає, що створення в Україні кластерів спричинить за собою і активне залучення іноземних інвестицій.

У 1998 році в Україні вперше спробували застосувати концепцію кластерів, яка в той час була абсолютно новою для нашої країни. На сьогоднішній день існують підстави стверджувати, що Україна має власний досвід кластеризації, бо за останні роки були створені та функціонують такі українських кластери, як Хмельницький — одяг, будівельні матеріали, зелений туризм; Івано-Франківськ — туризм, декоративний текстиль; Черкаси — транспортні перевезення; Житомир — добування та переробка каменю; Одеса — виробництво вина; Харків — машинобудування; Рівне — деревообробка. Одним з перших був створений швейний кластер на Хмельниччині, до якого увійшло 24 швейних та трикотажних підприємств. Метою створеного кластеру стало відродження промислового виробництва одягу в Подільському регіоні завдяки об'єднанню зусиль, переходу до більшої спеціалізації підприємств, підвищенню якості та конкурентоспроможності продукції, залученню інвестицій, що сприятиме збільшенню позитивних економічних тенденцій у регіоні. Другий вдалий вітчизняний приклад — це будівельний кластер в Подільському регіоні, який складається з 32 компаній, включаючи 21 підприємство, що працює у сфері будівництва, будівельних матеріалів та торгівлі,

двох банків, двох навчальних закладів, трьох архітектурно-конструкторських інститутів, трьох клієнтських компаній та аудиторської компанії. Розвиток будівельного кластеру на Поділлі є новим виміром у досвіді кластерів в Україні. В той час, як більшість кластерів орієнтовані на експорт, будівництво, кінцевим продуктом якого є сучасне комфортабельне житло, — це сектор, орієнтований на внутрішній місцевий ринок, що сприятиме покращенню економічного розвитку регіону. Крім того в Україні існують і інші приклади успішного застосування розглянутого підходу. Таким чином, можна говорити про позитивні моменти при реалізації кластерного підходу, такі як підтримка та підвищення функціонування вже існуючих підприємств, сприяння створенню нових, збільшенню робочий місьць, покращення якості та конкурентоспроможності продукції.

Таким чином, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в Україні залишається питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежить соціально-економічна динаміка, ефективність залучення в світовий поділ праці, можливості модернізації на цій основі національної економіки. Застосування та успішна реалізація кластерного підходу дозволить пришвидшити темпи інноваційного розвитку, підвищити конкурентоспроможність на внутрішніх та зовнішніх ринках та сформувати ефективну структуру економіки регіонів та держави. Промисловість отримуватиме інноваційний імпульс на основі прозорих умов для інвестиційного потоку у вищі технологічні уклади. Спираючись на регіональні виробничі кластери, вирівнюється диспропорція регіонального розвитку, регіональна політика стає ефективною та результативною.

Література

1. Ковальова Ю. М. Кластер як новий інструмент модернізації економіки / Ю.М. Ковальова // Схід. — 2007. — № 5(83). — С. 9—13.
2. Кривуц Ю. М. Інвестиційна привабливість України: переваги й недоліки. / Ю. М. Кривуц, Д. А. Трушкіна // Вісник МСУ. Серія «Економічні науки». — т. VII. — №1. — 2004. — С. 29—31.
3. Носирев О. О., Праченко Т. О., Філоніч В. С. Фактори та передумови формування конкурентоспроможності регіонів // Вісник МСУ. Серія «Економічні науки». — т. XI. — №1. — 2008. — С. 2—5.
4. Родіонова Л. Н. Кластери як форма інтеграції інвестиційних ресурсів // електронний науковий журнал «Нефтегазовое дело» від 29.06.06

Стаття подана до редакції 03.10.2011